

Oslo, 1. februar 2022

Skriftlig innspill til strategi for kulturfrivilligheten

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) er en paraplyorganisasjon for bredden av tros- og livssynssamfunn i Norge. Med 15 medlemsorganisasjoner, inkludert paraplyer, samler vi mer enn 80 prosent av Norges befolkning.

I tros- og livssynssamfunns regi møtes mange mennesker hver eneste uke til et utall av aktiviteter. I tillegg til ritualer som gudstjenester, bryllup og begravelser, samt veldedighet og annen virksomhet, foregår mye kulturvirksomhet som kor, babysang, dansegrupper, teater, filmkvelder, lesesirkler, malekurs, turbandag, matutdeling, robot-design og mye mer som arrangeres med og av våre medlemssamfunn.

Regjeringa skriver i Hurdalsplattformen at de ønsker at «folk skal ha tilgang til kunst og kultur, uavhengig av hvem de er». Regjeringen slår i samme plattform sted fast at frivillige organisasjoner bidrar med mye viktig for å få til dette og dermed bør sikres «en sentral plass i samfunnet», inklusive at unødvendige hindringer bør fjernes.

Tros- og livssynssamfunn rommer en betydelig andel av landets frivillighet og både tilbyr rom for, og generer selv mye kulturaktivitet. Selv om tros- og livssynssamfunn i dag er organisert under Barne- og familiedepartementet, hører mye av vår virksomhet til under kulturfeltet, og flere av våre medlemmer benytter seg for eksempel av flere tilskuddsordninger underlagt spillemidlene. STL setter pris på at Kulturdepartementet inviterte STL inn til å delta i referansegruppen for denne strategien.

Dette innspillsdokumentet forsøker å samle de viktigste innspillene fra oss og våre medlemssamfunn. Den antagelig viktigste tilbakemeldingen vi får relaterer seg til at flere tros- og livssynssamfunn opplever å bli både utestengt fra tilskuddsordninger og nektet adgang til lokaler fordi de er et tros- og livssynssamfunn.

Dette opplever vi stammer fra misforståtte oppfatninger om hva som er «nøytral». Det er bred politisk enighet, inkludert blant regjeringspartiene, om å skape «et livssynsåpent samfunn». I følge Stålssett-utvalget, som utviklet begrepet, innebærer det bl.a. aktiv til støtte tros- og livssynssamfunnene og å tåle å bli eksponert for andres tro eller livssyn.

I et samfunn som skal være livssynsåpent og hvor både frivilligheten skal være sentral og man skal kunne ha tilgang til kunst og kultur uavhengig av hvem man er, må det være rom for at man kan leie offentlige lokaler for å danse eller å søke om støtte til å synge en konsert selv om man gjør det gjennom sin menighet. Som vi vil komme inn på, er det dessverre flere som erfarer unødvendige hindre for det i dag.

1. Om tros- og livssynssamfunn og kultur

1.1. *Hvor går skillet mellom religion og kultur?*

Religion og kultur – i vid forstand – kan ofte gå litt i hverandre. Hva er ren kultur og hva er ren religion? Dette skillet er ikke alltid like tydelig. For eksempel er musikk, dans og diktlesning ofte viktige deler av religiøse ritualer og seremonier. Likevel, politisk og organisatorisk plasseres som regel ritualer og seremonier under sektor for religion og livssyn, som i dag ligger under Barne- og familiedepartementet.

På den annen side har man for eksempel julekonsert, feiring av ulike nyttår og andre arrangement som enten kan ha religiøst innhold, men som arrangeres av noen andre enn et trossamfunn, eller ikke-religiøse arrangementer som arrangeres av trossamfunn. Det kan f.eks. være sanger uten religiøst innhold i en gudstjeneste, eller holdes en ren livssynsåpen konsert arrangert av et livssynssamfunn.

Vi starter med å peke på disse nyansene, fordi det har noe å si hva som defineres innenfor og utenfor. Religion er en del av kulturen, med et mangfold av både religioner og kulturuttrykk. Det må anerkjennes. En strategi for kulturfrivilligheten som ikke sikrer mer inkludering av tros- og livssynsaktørene på feltet vil i praksis gjøre en del av kulturfrivilligheten annenrangs.

Et eksempel på virksomhet i skjæringspunktet mellom religion og kultur kan være KFUK/KFUM sine Forandringshus. Her tilbys matlaging, jentekvelder, game-night, idrett, samtalekvelder, grill en politimann/prest/imam o.l.. Her lages podkast, man kan lære å spille instrumenter, osv. Det kan delvis likne både fritidsklubb og kulturskole. KFUK/KFUM er en religiøs organisasjon (og for øvrig ikke medlem av STL) som har sin primære kirkelige og teologiske forankring i Den norske kirke (som er medlem av STL), men virksomheten handler mye om integrering, kultur, interkultur, osv.

Eksemplet viser tydelig at tros- og livssynssamfunn og -organisasjoner på ulikt vis, direkte og indirekte, er arenaer for barn, unge, unge voksne og voksne, både som deltakere og ledere på ulike nivå. Det er på ingen måte urimelig å definere mye av det frivillige arbeidet i tros- og livssynssamfunn som nettopp kulturfrivillighet. Da bør den aktiviteten som faller inn under kulturfrivilligheten også anerkjennes som del av den, og gis lik tilgang på f.eks. tilskuddsordninger og lokaler.

1.2 *Åpenhet og lukkethet av arrangementer*

De aller fleste arrangementer i tros- og livssynssamfunn er som regel både åpne og gratis. De kan likevel oppleves som «lukket» til en viss grad, da mange vil kunne oppfatte det som et *medlemstilbud*. Dette kan nok i en del tilfeller ha sammenheng med at miljøene ofte er små og drives med få ressurser og i stor grad basert på frivillig innsats. Her kan både tros- og livssynssamfunn og myndighetene jobbe sammen for å synliggjøre denne delen av det frivillige tilbudet som gis over hele landet.

At slikt foregår i et tros- eller livssynssamfunn er ikke ensbetydende med at det er religiøs virksomhet per definisjon, og det innebærer heller ikke krav om medlemskap. Frivillige i tros- og livssynssamfunn har ofte et engasjement for å gi tilbake til samfunnet, uavhengig av hvem de er, samtidig som det er naturlig for dem å la dette engasjementet leve gjennom deres tros- eller livssynssamfunn. Det er viktig å se på de mange kulturaktivitetene som en del av helheten av det som tilbys i vårt samfunn, slik at de som ønsker får muligheten til å delta.

Tros- og livssynssamfunnene *er* en av mange arenaer hvor en lokalbefolkning kan velge å samles for både å utvikle seg og uttrykke seg kunstnerisk, samt å få kulturopplevelser levert av andre. Det gir samme “effekt” som resten av det frivilligbaserte kulturtilbudet: fellesskap, ledererfaring, organisasjonserfaring og personlig utvikling, for å nevne noe.

Ofta har disse organisasjonene lokaler, men de vil likevel kunne ha behov for tilskudd til å tilby og opprettholde ulike kulturtilbud. En utfordring samfunnene da ikke så sjelden støter på er at mange tilskuddsordninger eksplisitt ikke rommer religiøs virksomhet – og det er vanskelig å få tilskuddsgiver til å forstå at kulturtilbudet ikke er religiøs aktivitet bare fordi et trossamfunn arrangerer det.

2. Bred deltagelse og inkludering

2.1 Alder og læring

Ønske om å satse spesielt på barn og unge, kan være lett anses som en naturlig politisk prioritering og gis sympati. Vi vil uansett fremheve at det fins mange ulike grupper som lager kulturaktiviteter også for voksne og eldre, og den møteplassen, egenutviklingen og skapergleden de kan oppleve sammen må heller ikke undervurderes. Blant tros- og livssynssamfunn gjelder dette kanskje spesielt mange kor. De fremhever ofte at gode dirigenter er viktige både for å rekruttere og beholde medlemmer, for de kan skape bedre aktivitet og utvikling, som deltagerne gjerne ønsker i tillegg til det sosiale fellesskapet. Slike dyktige dirigenter koster naturligvis penger, men det er ofte en nødvendig ressurs for å sikre bredere deltagelse, samt flere og bedre kulturtilbud til folk i neste ledd. Dette henger også sammen med tilskudd, og dette behovet gjelder ikke bare for unge, men kanskje spesielt eldre, som ofte har mer erfaring og ønsker mer utfordring.

2.2 Tros- og livssynssamfunn som samlingsarena og infrastruktur

Tros- og livssynssamfunn er unik ved at de tilbyr et fellesskap både basert på en grunnleggende identitet – troen og livssynet – og på tvers av ulike identiteter – for eksempel landbakgrunn, politisk tilhørighet, sosioøkonomisk status og funksjonsevne. En menighet kan være et samlingspunkt for folk i mange ulike sosiale grupper, og lokalene fungerer ikke sjelden som et kultur- eller samfunnshus. Dette bygger opp under opplevelsen av å være integrert på ulike sosiale arenaer, det gir vennskap og nettverk og det gir opplevelser som bidrar til personlig utvikling og forankring, samt nyttige erfaringer.

At tros- og livssynssamfunnene rommer personer med ulike bakgrunner og aldre, betyr også at man har et potensial for å spre informasjon, rekruttere og mobilisere på en unik måte. Under pandemien fikk vi mange tydelige eksempler på at STL og medlemssamfunnene har en infrastruktur som gjør at man kan nå ut til mennesker med informasjon som myndighetene ellers ikke ville klart. Dette skyldes blant annet språk og hvem man har mest tillit til. Dette er en infrastruktur vi har sett kan spille en positiv rolle for flere formål, også muligens med arbeid med kulturfrihet og mangfold.

Et annet poeng er at tros- og livssynssamfunn i utgangspunktet er medlemsbaserte organisasjoner, men ofte velger å lage åpne og gratis tilbud, for å sette terskel for deltagelse så lav som mulig, hvor flere får muligheten til å delta, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Kulturstrategien bør fremheve verdien ved både medlemsbaserte og demokratiske organisasjoner, med den utdannende og demokratibyggende effekten det bringer med seg, og åpne aktiviteter

uten krav om medlemskap, som senker terskelen for at flere kan oppleve kultur. Ulike former for organisering og aktivitet kan gi ulike gevinster, men nyttige gevinster akkesom.

2.3 Mangfold i fellesarenaer

Fellesarenaer bidrar ofte til mangfoldet ved at de er åpne for alle, men samtidig gir ofte kulturarenaer tilbud til relativt definerte målgrupper. Da kan det være viktig for å legge til rette for, og ta hensyn til mangfold i vårt samfunn, å sikre et mangfold nettopp av ulike kulturarenaer. Kirker, moskeer, templer og andre lokaler tros- og livssynssamfunn disponerer vil her være svært nyttige. De kan også i flere tilfeller fungere som egnede øvings- og konsertarenaer for blant annet teatergrupper og strykeorkestre. Det må uansett skje på eierne av byggenes premisser, men det kan være flere steder hvor ytterligere samarbeid for å utnytte de bygg som til tider kan stå tomme vil nytte flere parter.

Å stimulere kulturvirksomhet på disse arenaene bidrar dessuten til å rekruttere deltakere og publikum langt bredere enn om vi som samfunn kun holder oss med våre "tradisjonelle" kulturarenaer og venter at alle skal benytte seg av dem. Selvsagt gjør også mange medlemmer i tros- og livssynssamfunn det, men for en god del kan kulturell og etnisk tilhørighet være en viktig komponent i deres bruk av kulturtilbud. Da vil kulturtilbud i tros- og livssynssamfunns lokaler og regi kunne spille en viktig rolle, og med interaksjon på tvers kan det også føre med sunne bieffekter som integrering.

3. Samspill mellom frivillig og profesjonelt kulturliv

I likhet med andre kor, dansegrupper, osv., er gruppene i tros- og livssynssamfunnene som regel opptatt av både å kunne utvikle seg og å kunne vise frem sine kulturuttrykk for et større publikum. Da trenger de gode instruktører og dirigenter. Mange er først og fremst opptatt av å møtes og ha det gøy, men noen vil også satse enda mer. Da må det gis rom for det, for eksempel ved hjelp av gode og forutsigbare støtteordninger. Dette uttrykker flere av våre medlemmer viktigheten av, uavhengig om det er aktivitet for unge eller voksne. Gode, profesjonelle dirigenter, osv. kan være helt nødvendig både for rekruttering og utvikling. Dessverre vil ikke alle frivilligbaserte kor har ressurser til å tilby anstendige honorar til dirigenter.

I flere tros- og livssynssamfunn ledes selve kulturvirksomheten av ansatte medarbeidere, mens deltakelse, og ofte gjennomføring av arrangement, i stor grad er basert på frivillig innsats. Her er det stor grad av samspill mellom frivilligheten og profesjonelle utøvere. Dette kan også være tilfellet der profesjonelle inviteres inn som gjester for enkeltarrangement eller prosjekter over tid. Slik skapes også bånd mellom folk i begge grupper og de profesjonelle kan fungere som forbilde for mange.

4. Tilskuddsordninger

Departementet må sikre at tros- og livssynssamfunn sikres lik tilgang til å søke på tilskudd for samme type aktivitet som ikke-tros- og livssynsbaserte grupper. Dette er en utfordring i dag, hvor vi finner flere eksempler og hører alt for mange rapporter på tros- og livssynssamfunn som nektes tilskudd eller å sende en søknad overhode, bare fordi de tilhører en religion eller livssyn. Ordningene bør heller tilrettelegge for at de riktige aktivitetene får den støtten de fortjener enn at organisasjonen som arrangerer det passer inn i en unødvendig firkantet definisjon. Tros- og livssynssamfunn er en del av kulturen, og lager også ikke-forkynnende og åpne arrangementer.

Om de stenges ute, går det ikke bare på tvers av visjonen om et livssynsåpent samfunn, som det er bred politisk oppslutning om, men selve kulturlivet blir fattigere.

«Regionale kulturbygg», eller tidligere «desentralisert ordning for tilskudd til kulturbygg», er et eksempel på en tilskuddsordning hvor vi finner slik usaklig forskjellsbehandling. Ordningen ligger hos fylkeskommunen i dag, og det er ulike retningslinjer i ulike fylker, hvor noen (i det minste Troms, Finnmark og Trøndelag) ekskluderer religiøse aktører.

Vi vil trekke frem denne ordningen spesielt, fordi det er også en ordning som er spesielt viktig for vår sektor. Det er nemlig stedet man i dag kan søke om støtte til livssynsåpne seremonirom (som utdypes under «Lokaler» nedenfor). Denne ordningen er i dag kronisk underfinansiert, som både hindrer enkelte fra å søke og skaper lange ventelister. I tillegg kan den kun dekke inntil 1/3 av kostnadene (til nybygg, ombygging og modernisering), hvor det i praksis dekkes en merkbar mindre andel. En strategi som satser på kulturfrivilligheten, bør gjøre noe med fordelingen av spillmidlene, slik at ordninger som dette det kan utgjøre en forskjell i en mye større grad enn i dag.

En strategi bør se fremover og være løsningsorientert. Dette er et godt eksempel på hvor vi bør bedrive mindre silotenkning og heller finne sammen på tvers og løse flere problemer på en gang. Strategien bør se på dette som del av løsningen for kulturfrivilligheten, og vinn-vinn-mulighetene det kan skape for flere felt og aktiviteter. I tillegg til mangel på kulturbygg, er det også en mangel på seremonirom – både i antall og i egnethet, og en økt andel av tilskudd til slike flerbruksbygg vil kunne komme flere formål til gode.

5. Lokaler

Tros- og livssynssamfunn må sikres lik tilgang til offentlige bygg og lokaler som andre grupper. For det første kan vi finne flere eksempler på kommuner, fylkeskommuner og andre aktører som eksplisitt har forbud mot at religiøse aktører skal kunne bruke lokalene. Det opplever vi som en unødvendig forskjellsbehandling basert på en misforstått oppfatning av hva som er «nøytralt», som utdypet tidligere.

I tillegg rapporterer alt for mange grupper og menigheter i våre medlemssamfunn at det er veldig vanskelig å skaffe passende lokaler, både for kjøp, leie og lån. De møter enten stengte dører, fragmentert ansvar, manglende veiledning og vanskelig tilgjengelig informasjon. Mange opplever det også svært krevende å skulle omregulere et bygg, eller en tomt, til formelt å gjelde for tros- og livssynsvirksomhet, som i praksis vil inkludere kulturaktivitet.

Det er viktig å få til en forenkling på dette punktet, samt instruksjer i alle kommuner som er godt kjent for alle innbyggere. Kommuner bør også sikre god og jevnlig kommunikasjon med tros- og livssynssamfunn, gjerne gjennom jevnlig møter. Dette tematiseres i rapporten “Tro det eller ei” som Oslo kommunes tros- og livssynsutvalg leverte i 2020, men utfordringene er relevante mange andre steder også. Etablering og romslig drift av livssynsåpne seremonirom kan være et nyttig grep i denne sammenhengen. Slike lokaler imøtekommer viktige behov som vokser frem i et mangfoldig og livssynsåpent samfunn på en god måte i seg selv, men også i at de i langt større grad enn i dag kan åpnes for bruk til frivillig kulturvirksomhet som danse- og musikkgrupper.

Som nevnt i delen om tilskuddsordninger, anbefaler vi at livssynsåpne seremonirom og flerbrukssaler blir en del av strategien for kulturfrivilligheten. Det kan bidra til samhold i mangfold, løfte den lokale og regionale kulturen og komme hele landet til gode, på en måte som

effektiviserer kostnader og plass. Dette har potensial for å bli inkluderende og mangfoldige møteplasser, som skaper både levende lokalsamfunn og muliggjør at flere kan leve et godt liv i tråd med sine drømmer og samvittighet – med alt fra gravferder i tråd med sitt livssyn til dansegrupper i tråd med sin lidenskap.

Livssynsåpne seremonirom, som det generelt kalles i dag, skal være fleksible rom som egner seg for flere typer kulturuttrykk, som typisk er del av de ritualene det i utgangspunktet er tilrettelagt for: korsang, kammermusikk, pianospill, osv. De brukes primært for gravferder i dag, fordi det er det som primært mangler lokaler for på livssynsfeltet i dag. Gravferder skjer uansett på dagtid i hverdager, og de står tomme på kveldstid. Dette kan åpenbart utnyttes bedre. Det kunne f.eks. fungert som et egnet øvings- og fremføringslokale for de kulturuttrykkene det er egnet for. På tros- og livssynsfeltet er det et stort behov for både flere av disse generelt, mens også flere med plass til et større publikum, og flere som er sentralt nært bebyggelse og transport. Dette bør fortsatt være et mål, samtidig som man ser mulighetene for vinn-vinn-løsninger på tvers av sektorer.

Fordi de historisk har hatt som hovedformål å romme gravferder, er livssynsåpne seremonirom som regel organisert som del av gravferdsforvaltningen. Dette er kommunens ansvar, men delegeres ofte til Den norske kirke, som tradisjonelt har driftet gravlunder, osv. Seremonirommene eies derfor som regel av kommunen eller av Den norske kirke, ikke sjeldent ved at det har vært et kristent kapell som er omgjort til et livssynsåpent bygg. I sjeldne tilfeller er byggene også eid av en stiftelse eller lignende. Når det er i kommunens eie, bør det anses som et offentlig bygg i likhet med andre kulturbygg, og bruken bør lett kunne anvendes til flere formål. Når det er Den norske kirke eller andre som eier byggene, må bruken naturligvis skje i samarbeid med eieren. Da vil det være naturlig å tenke at det inngås samarbeidsavtaler, som også kan anses naturlig ettersom kirken har lang tradisjon for å samarbeide med det offentlige.

6. Kommunale planer og medvirkning

Vi tror den mest effektive måten å sikre mer kultur lokalt og regionalt, er at kommunene forpliktes til å lage en plan for kulturtilbudet i sin kommune. Den må naturligvis lages i samråd med den lokale kulturfrivilligheten som planen er ment for. Ved å lage egne lokalt, hvor lokale aktører i samme kommune sikres medvirkning, styrkes kommunens evne til å tilpasse politikken etter lokale behov, og muliggjør at tiltakenes omfang og form er tilpasset egen kapasitet. Dersom departementet i tillegg tilgjengeliggjør standarder for egnede lokaler, med videre, vil det kunne gjøre det lettere for kommunene å tilpasse best mulig.

7. Avslutning

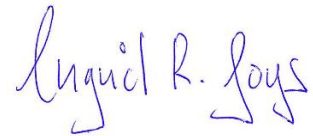
Det foregår mye kulturaktivitet arrangert av og hos tros- og livssynssamfunn. Folk er forskjellige, og det er mange måter å leve et godt liv på. I et livssynsåpent samfunn bør staten aktivt støtte opp om disse ulike tilbudene for å bygge ned befolkningens terskel mot å ta i bruk kulturtilbud av alle slag. I dag foregår for mye unødvendig diskriminering, særlig når det gjelder tilgang til offentlig eide lokaler. Dette er det viktig å jobbe med å få slutt på, og strategien bør bidra til det.

Målet – mer kultur til flere folk – kan vi løse sammen med tros- og livssynssamfunnene.

Med vennlig hilsen,
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn v/

Trond Enger
styreleder

Ingrid Rosendorf Joys
generalsekretær